

van szó, hanem csak a jelenségek összefüggésének lehetőség szerint való vizsgálatáról. Éppen azért ez a célkitűzés egyúttal a népiskolai földrajz-tanítás legfontosabb alapelve is.

A földrajz tanításánál is kihangsúlyozott fontossággal bír a szemléltetés. Éppen azért haladjunk a közelebbiről a távolabbira.

A tanítási anyag kiválasztásánál a következő szempontokat tartjuk szemelőtt: a) *érdekesség*: az érdekes anyag már önmagában is nevelőértékű (az Utasítás felsorolja, mi az, ami az anyagot érdekessé teszi); b) *az eszméltetés*: az eszméltetés a földrajzi gondolkodásban áll, a földrajzi objektumok közötti kapcsolat keresését jelenti; c) *a hasznosság*: lényeges annak megfontolása, milyen gyakorlati értékkel bír a tanítandó anyag s milyen annak alaki képzőereje.

A földrajz tanításánál sem köti egységes módszerhez az Utasítás az egyes órák feldolgozását. Kizárólagosan egyik módszert sem lehet alkalmazni. Ez az alapelv lényeges. Megvalósítása annyit jelent, hogy körben bővülő, szemléltető, oknyomozó, eszméltető és tudatosító tanítást kell végeznünk.

Az értelemnélküli felsorolások, statisztikai adatok halmaza, a földrajzi nevek céltalan említettése, túlhajtása, teljesen felesleges munkát jelentenek.

Nagy fontossággal bír a sokirányú szemléltetés, ami a munkaiskola elveinek megvalósításával érhető el. A gyermekek cselekvőleg vegyenek részt a tanításban. A tanítást minden eredményre-vezető szemléltető eszközzel támogatni kell.

A földrajz-tanítás egyik alaki célját a vallásos és hazafias nevelés szempontja képezi. Magában a tanításban minden órán érvényesüljön a legteljesebb koncentráció és asszociáció elve.

A természetrajz tanításánál a III. osztályban hangoztatott elvek érvényesüljenek.

Az V-VI. osztályban az ismeretek önálló tantárgyak keretében tanítandók. E tárgyak tanításánál előírt elvek tüzetesebb megbeszélést igényelnek. Ezekre e rövid értekezés keretében nem térhetünk ki.

Mindezekből megállapítható, hogy az új kat. Utasítás szerkesztői ismerik a legújabb módszeres elveket, azok alkalmazását a kat. jellegű népiskolákban szorgalmazzák is.

Zentai Károly.

A szakiskola és a társadalom.

Kerschensteiner szerint ma minden felnőtt ember hármass szerepet tölt be a társadalomban: 1. mint *ember*, a saját lelki életének kiművelését ápolja; 2. mint *kenyérkereső*, valamilyen meghatározott foglalkozást űz, valamilyen hivatást teljesít; 3. mint *állampolgárnak*, tehát valamely nemzet tagjának, elő kell segítenie az állam boldogulását. Ennek a hármass feladatnak megfelelően teljes joggal beszélhetünk *egyetemes embernevelésről*, *szaknevelésről* és *állampolgári nevelésről*. Legrégibb ezek közül az egyetemes embernevelés eszméje; ennek szükségességét már Sok-

rates és Platon is felismerte, de tudományos rendszerbe csak Herbart foglalta, akinek az általános pedagógia megteremtése és kiépítése köszönhető. A szaknevelés fontosságának felismerése is ősrégi keletű, de mint tudomány, egyike a legifjabbaknak. Az állampolgári nevelés alig 1—2 évtizedre tekinthet vissza.

A szakképzés, tehát a szakiskolai oktatás nyilvánvalóan a szakneveléssel áll kapcsolatban, de meg kell jegyeznünk, hogy még ma is vannak elméleti pedagógusok, akik nem ismerik el a szaknevelés létezését, legfeljebb szakoktatásról beszélnek. Pedig a nevelés nem más, mint erkölcsi és jellembeli alakítás, telki tökéletesítés, már pedig ilyen értelemben véve semmiféle oktatás sem képzelhető el nevelés nélkül. Míg azonban az általános nevelés előre felállítja az egyetemes emberi ideált és tekintet nélkül a gyakorlati életre és az egyénnek az életben betöltött hivatására, ezt az egyetemes ideált törekszik minden egyes egyénben megvalósítani, a szaknevelés legfőbb célja *Klatt* meghatározása szerint az egyén gyors elhatározó képességének és felelősségérzetének kifejlesztése. *Foerster* szerint a jellem és a hivatás között szoros kapcsolat van és éppen ezt a kapcsolatot kell a jellemképzés érdekében a szaknevelésnek kihasználnia. Tágabb értelemben tehát nemcsak a kimonodottan gyakorlati, vagy technikai pályákon van szükség szaknevelésre, hanem voltaképpen minden pályán, de különösen pedagógiai, orvosi, bírói pályán, mert itt gyakran adódnak alkalmak, amikor gyors és felelősségteljes elhatározásra van szükség, már pedig az ehhez való lelki habitus megszerzése csak hosszas gyakorlás, rendszeres nevelés útján érhető el.

Az ilyen tágabb értelmezésű szaknevelés kérdésével úgyszólván minden nevesebb pedagógus foglalkozott (*Fichte*, *Herbart*, *Schleiermacher*, *Natorp*, *Rein*, *Spranger*). A különböző nézetek közül bennünket legközelebről talán *Spranger* és *Kerschenssteiner* megállapítása érdekelhet, akik egyetértenek abban, hogy még a legszűkebbkörű szakiskola is lehet nevelő iskola, mert hiszen eszményi emberré mindig csak a hasznavehető emberen keresztül válhatik mindenki. Szerintük a leghelyesebb sorrend a következő: az elemi iskola megadná az alapvető nevelést, ehhez kapcsolódnék a szaknevelés és csak ezután jönne az általános, magasabbrendű nevelés. Itt *Spranger* hangsúlyozza, hogy a szakiskolának éppen az a legnagyobb hibája, hogy azt hiszi, növendékeinél az általános nevelés már befejeződött.

Az előbbi meghatározás szerint tehát az eszményi ember felé vezető út a hasznavehető emberen keresztül vezet. Hasznavehetőnek kell tekintenünk azt, aki felismeri nemzetének feladatát, azon belül a saját hivatását és megvan benne az akaraterő, hogy a neki osztályrésztül jutott munkát legjobb tudása szerint becsületesen elvégezze. *Goethe* a *Wilhelm Meisters Lehrjahre*-ban *Narrenpossen*-nak, bolondságnak nevezi az u. n. általános műveltség eszméjét, mert a közösség, az állam szempontjából az a fontos, hogy az egyén teljes bizonyossággal tudjon és ennek a valaminek a körébe tartozó teljesítményeket olyan tökéletesen végezzen el, mint környezetéből senki sem. Ő azt mondja, hogy a legkisebb ember is befejezett tökéletes egyéniség lehet, ha képességein és

készségein belül tevékenykedik. Goethe tehát a labilis jelentésű általános műveltségnél többre értékeli a szakképzettséget.

Érdekes, hogy ma már a németek inkább *Berufsbildung*ról beszélnek Fachbildung helyett, ők tehát a munka nevelő hatását rendkívül megbecsülik a nevelés szempontjából, mert azt vallják, hogy a munka az igazi forrása a legmagasabb erkölcsi tökéletesedésnek. Ez a szaknevelés tágabb értelmezését jelenti, mert ez a felfogás a hivatás emberét veszi alapul az egyetemes ember eszményének megközelítésére irányuló nevelő munkában. Az amerikai is megbecsüli a munkát, de csak mint az anyagi és szellemi gyarapodáshoz szükséges eszközt. A nagy nyugateurópai nemzetek is szűkebb értelemben veszik a szaknevelést, illetve szakoktatást, amit vonatkozó szavaik is elárulnak: az angol technical education, a francia enseignement technique, az olasz istruzione tecnica. Az angoloknál, franciáknál és olaszoknál külön szakiskolák csak csekély számban vannak és inkább csak felső fokon, míg a középső fokon a szakiskolai nevelés szinte teljesen beleolvad az általános nevelő iskolák munkarendjébe. A németek azok, akik elsőknek kísérelték meg a szaknevelés elméletének rendszeres kifejtését.

A szakiskola, illetve a vele szorosan összefüggő szaknevelés fogalmának pedagógiai megvilágítása után most térjünk át a szakiskola és a társadalom viszonyára és vizsgáljuk meg, hogy a legrégebb időktől kezdve a mai napig milyen volt a szakoktatás helyzete és miképpen vélekedtek a szakiskolákról a különböző társadalmi rétegek? Dolgozatunkban természetesen a bennünket legközelebről érdeklő kereskedelmi szakoktatás kérdését fogjuk kidomborítani.

Hazánkban már az Árpádok kora óta hosszú ideig csak idegenek, főleg görögök foglalkoznak iparral és kereskedelemmel, mint szívesen látott vendégek. Az ő szerepük olyan uralkodó volt ezen a téren, hogy a kereskedőket, pénzüzereket még akkor is görögöknek nevezte a nép, ha történetesen örmények, zsidók, cincárok, vagy szerbek voltak is. Ebben az időben a kereskedők még nem szorultak szakképzésre, elég volt a családi hagyomány, az üzleti szellem, az önképzés. Nemcsak nálunk, külföldön is ugyanez volt a helyzet. A társadalom még nem érezte a kereskedőképző iskoláknak hiányát, Európában Portugália volt az első, ahol Pombó márkí Lisszabonban állami jellegű keresk. szakiskolát állít fel (aulo do commercio) 1759-ben. Mária Terézia már 1751-ben tervbevette, hogy egy kereskedelmi és ipariskolát létesít, de csak 1762-ben kerül sor egy számviteli tanfolyam felállítására, amelynek célja kamarai tisztviselők képzése volt.

Az első európai számviteli *főiskolát* is Mária Terézia létesíti Magyarországon, Szempcen 1763-ban. Ennek az első keresk. főiskolának igazgatója Valero Jakab piarista volt, aki avatási beszédében érdekesen fejti ki a főiskola célját: „Ez az intézet a polgárság tudásának és az állam jólétének fejlesztésével foglalkozik. A polgárságot megtanítja vagyónának észszerű kezelésére, helyes gyarapítására és célszerű felhasználására.” A Collegium Oeconomicum hároméves volt, hallgatói csak filozófiai tanfolyamot végzett katolikus ifjak lehettek. Az előadott tantárgyak között szerepelt többek közt gyakorlati számtan, mezőgazdaságtan,

könyvvitel, államszámviteltan, közgazdaságtan. Később ezt a főiskolát 1776-ban Tatára helyezték, ettől kezdve sorsa ismeretlen, valószínűlegnem váltotta be a hozzáfűzött reményeket.

Az 1777.-i Ratio Educationis már kezd számotvetni a gyakorlati élet követelményeivel; az alsó fokon a számtant gyakorlati alapon kell tanítani, a középső fokon könyvvitel, felső fokon (királyi akadémiák jogi tanfolyamán) számvitel szerepel. Talán ennek a következménye, hogy 1789-ben már megjelenik hazánkban az első könyvviteli tankönyv Scriptura Duplex címmel. Szerzője gr. Königsacker József, a szempci főiskola piarista tanára.

A kereskedelmi szakoktatás kérdése bevonul az országgyűlésre is. Az 1790—91. országgyűlés külön kereskedelmi bizottságot küld ki, amely véleményadásra szólítja fel a nevesebb kereskedő testületeket. A beérkezett javaslatok Magyarország kezdetleges kereskedelméért mindannyian az osztrák elnyomó vámpolitikát okolják és felpanaszolják, hogy sok a kontár. „Szükséges, hogy minden kereskedő szakmájának megfelelő képzettséget mutasson ki és épenúgy, mint kellő tőke nélkül, kellő szak-képesség nélkül se szabadjon senkinek üzletet nyitnia, vagy a saját személyére üzleti engedélyt adni.“ Tehát már akkor is szó volt a kereskedelem képesítéshez kötéséről. Sajnos, nem történt semmi intézkedés, a kezdeményezés eredménytelen maradt. De külföldön is elaludt minden. Még a liesszaboni aulo is eltért eredeti rendeltetésétől és 1770 óta szinte kizárólag hadbiztosokat képez ki a haditengerészetnek és számellenőröket a közigazgatásnak.

A szakoktatás kérdése egyelőre még mindig csak elméletben érlelődik. Berzeviczy Gergely két munkájában is alapvető közgazdasági eszméket fejtetget: (1797. és 1819.) Megkülönböztet termelő rendet és cserélő rendet. Az elsőbe tartozik szerinte a mezőgazdaság, a másodikba a mai értelemben vett ipar, a harmadikba a cserélő, vagy forgató rendbe a kalmárkodás és a kereskedelem, ami mozgékonytságot ad a mezőgazdaságnak és iparnak, előmozdítja a közlekedést és a forgalmat. Hiába hangsúlyozza azonban az elméleti tudós a kereskedelem fontosságát, a szakoktatás egy lépéssel sem halad előre. A kereskedő testületek továbbra is megelégszenek az üzletben megszerezhető szaktudással és csak a tanoncvizsgálatot teszik kötelezővé, amihez azonban csak a gyakorlatban elsajátítható ismeretek szükségesek. Az első két rend hamarabb kezdi felismerni a szakoktatás szükségességét, mint a cserélő rend. Ha akadt gondosabb kereskedő szülő, aki gyermekének komolyabb szakműveltséget akart nyújtani, Bécsbe küldte iskoláztatni.

A szakoktatás rendszeres kiépítése csak a XIX. század elején indul meg végérvényesen. Oroszországban nyílik meg az első mai értelemben vett kereskedelmi iskola 1804-ben. Ez még állami alapítás, bár a moszkvai kereskedők is támogatják anyagilag, de csakhamar az érdekelt kereskedőtársadalom is belenyúl a keresk. szakoktatásba azzal, hogy 1806-ban felállítja a keresk. akadémiát. A felsőfokú keresk. szakoktatás Bécsben is megkezdődik 1814-ben a Polytechnicum-mal, amelynek egyik tagozata technikai, a másik pedig kereskedelmi. Szinte meglepő, hogy az alsófokú szakoktatásra aránylag későn kerül sor: csak 1818-ban

nyitják meg a gothai kereskedő tanonciskolát, amelyet azután gyors ütemben követnek a nagy német városok tanonciskolái.

Magyarországon még mindig akadályokba ütközik a szakoktatás megvalósítása, bár egyre többen sürgetik az iskolák gyakorlatiasabbá tételét. Az 1825-27. évi országgyűlés országos választmányának közoktatási albizottsága reformjavaslatot készít, de a teljesen kidolgozott *Opinio* nem kerül tárgyalásra, csak egyes javaslatok jutnak később az 1832-36. i. országgyűlés általános kívánságai (postulatái) közé. Így a tanítóképzők és a Polytechnicum, melynek sürgős elintézését mindkét ház nyomtatékosan kéri. A király azonban feleslegesnek tartja az erre vonatkozó törvényhozást és az oktatásügy rendezését felségjognak nyilvánítja. Erre olyan elemi erővel tör ki a felháborodás, hogy most már magának a kormánynak kell a közoktatásügy gyökeres reformálását kezdeményeznie. A helytartótanács br. Mednyánszky Alajost bízta meg azzal, hogy szakemberek meghallgatásával új javaslatot terjesszen be. Az ő reformtervezete (1842.) előjáróban kiemeli, hogy az eddigi magyar iskolarendszer a humanisztikus műveltségen épült fel, az új század azonban realiztikus ismereteket kíván. A kettőt egyensúlyba kell hozni. A gyakorlati elv érvényesüljön az elemi iskolákban, a létesítendő ipariskolákban és a Polytechnikumon, a humanisztikus elv pedig a gimnáziumokban, akadémiákon és az egyetemen. A javaslat másik vezető elve az, hogy az elemi iskolák művelődési anyaga azokból az ismeretekből álljon, amelyek minden embernek szükségesek, a felsőbb elemi iskoláké olyan ismeretekből, amelyek nagyon sok embernek, de nem mindenkinek szükségesek; a gimnáziumok és ipariskolák olyan magasabbfokú ismereteket tanítsanak, amelyekre már jóval kevesebb ember szorul rá és végül egészen kisszámú egyén jut fel a piramis tetejére, az egyetemre.

Lassan-lassan tehát a kormány is kezd megbarátkozni az oktatás gyakorlatiasabbá tételével. Közben azonban a gothai példa nyomán a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület 1830-ban Pesten is felállítja a kereskedő tanoncok vasárnapi iskoláját és ennek vezetését Bibancora bízta. Ugyanakkor Bibanco a saját felelősségére mindennapos kereskedelmi iskolát is nyit, amelybe elemi iskolai végzettséggel lehetett beiratkozni és kétéves volt. Ugy látszik, az idő már teljesen megérett erre a kereskedelmi szakiskolára, mert mindjárt az első évben 29 növendék jelentkezett és csakhamar virágzó intézetté növekedett. Korszerűen, az akkori viszonyokhoz képest teljesen modernül volt felszerelve és igazgatója szociális gondolkodását jellemzi, hogy a tanulók egynyelvcadrésze tandíjmentes volt.

Bibanco iskolája valóban hézagpótló volt, úgyhogy az ő nyomán egymásután nyitnak hasonló szakiskolákat; 1840—1850 között már 5 magániskola van Pesten, vidéken pedig Kolozsvárt, Brassóban, Nagykanizsán, Késmárkon és Sopronban.

A pesti alsófokú szakoktatás megindítása kétségtelenül a kiskereskedők érdeme, akik valósággal kiharcolták a tanoncoktatást. A nagykereskedőket azonban nem elégítették ki a magániskolák és a tanoncképzés, mert ők a szakképzettségen kívül általános műveltséget is kívántak a kereskedelmi iskoláktól. Így azután ellentét fejlődött ki a kiskereske-

dők és a nagy kereskedők között, ami végül is arra vezetett, hogy a szabadalmazott polgári kereskedők testületével szemben királyi engedéllyel 1846-ban megalakult a királyi kiváltságos nagykereskedők testülete. Ez a testület mostmár a középfokú kereskedelmi iskoláért indítja meg a harcot, amely 1857-ben a Kereskedelmi Akadémia felállításával eredményesen végződik.

A kereskedők saját érdekükben ilyen módon megvalósították az alsó- és középfokú szakoktatást, de a magyar társadalom többi rétege erősen idegenkedik a kereskedelemtől. Wesselényi a Balitételekben (1833) így ír: A magyar a kereskedői foglalkozást lenézi, mert „nem sejdíti, hogy csak azon nemzetek gazdagok, hatalmasok és műveltek, hol a kereskedés virágzik s hogy e nélkül, soha nemzet a szegénységből és bárdolatlanságból ki nem emelkedett.“ Hogy mennyire visszahúzódtott a magyarság a kereskedelemtől, arra nézve igen jellemző, hogy még 1840-ben is Pesten, a magyar kereskedelem gócpontjában 139 nagykereskedő közül 51 volt keresztény és 88 zsidó, de a keresztények közül is csak 3 magyar, a többi német (40), görög és szerb. A 175 kiskereskedő közül 8 volt magyar! A baj legfőbb oka az iskolapolitika, az egyoldalú gimnázialis oktatás volt, ami élénken visszatükröződik az egykorú publicisták írásaiban.

Szemere Bertalan 1840-i Naplójában ezeket írja: „A magyar nevelés tanulmány alkalmaztatás nélkül, mi nincs összefüggésben az élettel s külön, elszigetelten fekszik tőle; dolog minden következmény nélkül s a körüllevőktől elvált; időt rabol s vissza semmit sem ad és ha megtartatik, nem használ, ha elfeledtetik, nem veszteség.“ „Egy földbirtokos fia elhagyja az akadémiát vagy kollégiumot és mit tud? Bajos volna megmondani. Annyi bizonyos, hogy az ország amely részecskéje az övé, keze alatt elhervad; birtokait nem érti műveltetni, gazdasági ismerettel nem bír s ennek mint tudománynak állapota s találmányok előtte ismeretlenek“.

A reformkorszak liberális politikusai élesen elítélik a nemesség tartózkodását a gazdasági pályáktól és hevesen kikelnek a hivatalnokkodás ellen. Egy anonym író szerint „csak egy megyében a köznyilvános tisztviselők száma több mint ezerre megy. A sáska nem lepte el számosabban a mezőket, mint magyar hazánkat ellepik a hivatalnokbogarok.“ A nemességet a kézművesek és honoráciorok is majmolják a szellemi pályákra való túdulásukban. Joó János erről a kérdéstről így ír 1841-ben: „Honunkban is miként minden kevésbé művelt tartományokban megvan azon gyengeség: hogy egy tudományosan művelt ember vagy hivatalos nem képes arra vetemedni, hogy gyermekeit földművesnek vagy mesterembernek nevelje. Hova fog ez vezetni? Tekintsük csak a hivatalkeresők sokaságát és visszaborzadunk a jövődtől. Hajlandó vagyok ajánlani: hogy az iskolai tanuló ifjakra annyi figyelem fordíttassék, mihez képest azon gyermekek — főleg ha mesteremberek és földművesek szülőttei, — kik már a kezdő iskolákban tudományos kiképzetésre kitűnő elmetehetséget nem nyilvánítanak, a felsőbb tudományos intézetekre egyáltalán ne bocsáttassanak.“ Ugyanez az író, aki tehát a tehetség numerus claususát akarná megvalósítani a főiskolákon, a magyar

ifjúságot gimnáziumok helyett rajz- és ipariskolákba és főleg az általa tervezett Atheneum nevű főiskolába szeretné terelni, ennek is főképp kereskedelmi, vagy műtudományi (polytechnikai) osztályára.

Rendkívül sokat köszönhet a szakoktatás a legnagyobb, magyarnak, Széchenynek. Ő az, aki harsogó hangon rázza fel közönyéből a kor-szellemmel nem haladó alvó magyarságot és különösen a semmittevő nemességet. Ifjú korában még lelkesedik a neohumanizmusért, rajong a klasszikusokért, bejárja Olasz- és Görögországot, sőt 27 éves korában görögöt is tanul. Később, angliai útjain felébred benne a gyakorlati közgazdasági érzék. Fokozatosan kiábrándul a retori eszményből és lassan átalakul man of business-é. Kornis Gyula jellemzése szerint „szembeállítja az akkor uralkodó meddő retorikát az alkotó tettek dinamikájával.” Széchenyi saját szavai szerint: „A tett minden dologban a világon mennyire dicsőn, mennyire hatalmasan áll az üres, gyenge szóval szemben. Die Teutschen schreiben viel, die Franzosen sprechen viel und die Engländer thun viel.” Egyre jobban távolodik a klasszicizmus ideáljaitól és Bacon és Bentham hatása alatt gazdasági és társadalompolitikája teljesen a realizmus felé tereli. Ellenszenva a gimnáziummal szemben, főleg a latin tanítási nyelv miatt nőttön nő és sok keserűséggel gondol vissza középiskolai tanulmányaira, mert a hiányos iskolai tanításnak tulajdonítja gyakorlati tudatlanságát. Az Önismeretben olvasuk: „Nevelőim nem ismerték a világot, amellyel meg kellett volna ismertetniök. Ők az életnek csak az elméletét ismerték, de azt nem tudták, miképen kell az ifjú hiúságnak és önzésnek gátat vetni.” Egy másik helyen: „Nagy kár, sőt égbekiáltó bűn, honi reményeinknek éltük tavaszában, mikor kébelnek és léleknek tágulni kellene, holt nyelvek és mesterkélty, rég elaggott teóriák penészeit nyujtani természetes eledel helyett.” Panaszskodik a nemességre is: „A kisebb nemesség nőttön nő s előre látható: tíz nemes ember jut majd egy sovány hold földre. Művészetet, kereskedést üzni éretlen büszkesége nem engedi s méltósága ellen tartja becsületesen, ügyesség s tudománnyal fáradozni vagyon után, hanem inkább dologtalanul henyél otthon s nemesemberhez illőbb foglalatosságnak tartja nyulfiakat anyjuk hasában lődözni vagy semmit nem tenni.”

Széchenyi nagy energiával fordítja a magyarság figyelmét a nemzeti közművelődés problémái felé, mert látja a nagy elmaradottságot. Jelszava: „A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma.” A célt iskolapolitikánk gyökeres megváltoztatásával akarja elérni, mert: „más nemzetek az idő szükségéhez és az élethez szabják nevelésüket, míg a szegény magyar még mindig a konyhadiákban botorkál és 20 évi tanulás után, habár mindig első eminens volt is, semmi valódi hasznosat nem tud.” Erélyesen követeli a gimnázium mellé a gyakorlati nevelés érdekében „néhány célszerűen szervezett reáltanoda” felállítását, ami a közfelfogásban azonos volt a kereskedelmi szakiskola fogalmával, mert ez „csudaszerűleg fogna e hon igazi előmenetelére hatni.” Széchenyi azonban, mint Kornis Gyula külön hangsúlyozza, még sem tekinthető a rideg utilitarizmus emberének, aki mindent csak az anyagi haszon szempontjából mérlegel, mert az ő meggyőződése is az volt, hogy a magyar-

ság vagyonosodásának is csak a kiművelt értelem lehet az alapja.

Széchenyi nagy politikai ellenfele, Kossuth, kulturális téren sem ért egyet vele. A Pest Hírlapban 1841-ben így fejt ki művelődési elvét: „A tanításnak kettős célja van. Egyik a szellemi tehetségek általános képzése, másik: előkészítés e vagy ama különös pályára. A humanisták amazt pártolják, a realisták emezért buzognak. Műiparos századunk iránya ezekhez hajlik; ám legyen, csak a pénzkeresetbe el ne vesszen az ember. el ne süllyedjen az erkölcsös lény. Az iskola mereven az elsőhöz ragaszkodik. Őszintén megvallva, mi nem tartozunk azok közé, kik az általános emberi műveltséget, nemünknek eme nemes levelét, egyes szaktudományi kiképzésnek *egészen* feláldozni hajlandók. Nem helyeselnők minden embert csak földmérőnek, vagy matematikusnak, vagy vegytudósnak, vagy földművesnek stb. nevelni; szeretjük, hogy *művelt* ember is neveltessek, annyival inkább, mert kiművelt fej könnyen magáévá tehet egy vagy más szaktudományt.“ De azért ő sem húzódozik az iskolák bizonyosfokú reformálásától. Erről így ír: „Im szörnyű hiba, hogy minálunk a jövődöbeli mézei gazda, kézműves, gyártó és kereskedő, hacsak latin iskolákban nem akarják ifjúságuk becses idejét oly tanulmányokra vesztegetni, melyeknek jövődö hivatásuk egész mezején hasznát sohasem veszik, közintézetekben úgyszólván semmi nevelést sem kaphatnak s mindent, amit tudnak, csak amúgy történetesen, szilárd alap nélküli gyakorolgtásból, mintegy lopva szerezzették.“ Ő azt tartja helyesnek, hogy minden társadalmi réteg olyan tanításban részesüljön, ami jövődöbeli rendeltetésének megfelel. Az egyik réteg sajátos feladata „a tisztán szellemi munka,“ a másiké „testi-lelki munkák egyesítése technikai irányban,“ a harmadiké a testi munka. Az első réteg kiképzési helye a gimnázium, a másodiké a szakiskola, a harmadiké pedig a népiskola.

A közvélemény tehát egyre erősebben követeli a reális-technikai iskoláztatást, de ennek egyelőre útjában áll a bécsi kormány, mert ennek gazdaságpolitikája országunkat még mindig gyarmatnak tekinti, kulturális politikája tehát erősen meglassítja a gazdasági szakoktatás megindítását. Külkereskedelmünk kialakulását is az osztrák vámpolitika teszi sokáig lehetetlenné. Kossuth kezdeményezésére 1844-ben megalakul a Magyar Kereskedelmi Társaság, hogy ez „a nemzeti kereskedést benn a honban és a külföldön mindinkább emelje.“ Kezdetben reményen felül sikerül a vállalkozás és hamarosan azt jelenti az igazgató, hogy „nem volt vállalat Magyarországon, mely oly kedvezően fogadtatott volna Cadixtól Pétervárig, Odessától Liverpoolig és New-Yorktól Rio Janeiróig, mint a Magyar Kereskedelmi Társaság; mi kézzelfogható tanulságul szolgálhat arra, hogy volt hiány a magyar kereskedési pályán, melyet intézetünknek kell pótolnia, főkép a külföld irányában.“ Sajnos, korai volt a nagy öröm. Hiányzott még a külkereskedelem felvirágzásának egyik legfőbb előfeltétele: a szakismeret, az üzleti érzék, a komoly kereskedelmi szellem, ami szakoktatás hiányában nem is lehetett meg. A vállalat igazgatója 1846-ban megszökik és minden összeomlik. Pedig már a Magyar Tengerhajózási Társaság céljaira is gyűjtés indul meg abban a reményben, hogy „magyar termékek szállítása, magyar

kapitány s magyar matrózok s ha lehet, magyar lobogó díszitendik Adriának az első törzsökös Magyar szülöttét.“ Az előző bukás természetesen ezt a tervet is megsemmisíti.

A már említett Mednyánszky-féle tervezet tulajdonképpen nem a reáliskolákra vónatkozik, amellyel az országgyűlés és a közvélemény a gimnáziumot ki akarta egészíteni, hanem az ipariskolára. Ez az ipariskola Mednyánszky elgondolása szerint három tagozatra oszlik: kereskedelmire, mezőgazdaságra és iparira. Mindhárom tagozatnak 2-2 osztálya és 2—2 tanára van. A részletes tantervben felsorolt tárgyak szinte a mai megfelelő szakiskolákra emlékeztetnek, csak az az érthetetlen, hogyan akarta olyan gyenge alapra fektetni ez a Schola industrialis a szakoktatást? Mert a tervezet szerint négy elemi után vennék fel a tanulókat az ipariskolába. A helytartótanács Mednyánszky tervezét 1842-ben jóváhagyás végett a királyhoz terjeszti fel, aki előbb még a bécsi Polytechnicumnak küldi meg véleményezés végett. Itt azt a módosítást ajánlják, hogy a három tagozat elé egy közös előkészítő osztályt is kell fenni ugyancsak 2 tanárral. Az ilyen értelemben módosított javaslatot a helytartótanács a bécsi udvari tanulmányi bizottsággal újból megbíráltatja, majd annak elfogadása után a király végre 1844-ben megerősíti a tervezetet. Így nyílik meg 1846-ban Pesten a József-ipartanoda. Állami intézmény és fenntartása a tanulmányi alapból történik. Felvehető volt az olyan tanuló, aki a gimnázium filozófiai osztályát sikerrel elvégezte, valamint az, aki csak elemi végzett, de előzőleg a tanoda előkészítő osztályába járt. Így tehát részben szakiskolai színvonalon állott. A három tagozat közül a kereskedelmi meg is szűnt 1851-ben és csak 1857-ben állítják fel újból, amikor az ipartanoda főiskola (műegyetem) lesz.

Kultúrpolitikusaink azonban még mindig nincsenek megalégedve a helyzettel a gyakorlati nevelés szempontjából. Eötvös József báró 1845-ben (Alkotmány és megye) ezt írja: „Mindenben hátra vagyunk, nincsenek utaink, nincs kereskedés, nincs gyáripár, van executio és csődper, de nincs hitel; Árvában éhenhalnak és én nem adhatom el búzámat.“ Eötvös József báró annyira érzi a kereskedelmi szakoktatás hiányát, hogy Győrben 7 osztályos kereskedelmi iskolát akar felállítani. Nagy kár, hogy ez a szép terv nem valósulhatott meg. Irói munkásságában annál szívósabban hirdeti, hogy a magyarnak nemcsak egyoldalú földgazdálkodást kell folytatnia, mert „a földművelés a közjólétnek nem egyedüli kútfeje“, hanem meg kell kezdeni „az ipar és a kereskedés hasznóhajtó üzését.“

A Mednyánszky-féle javaslatból kimaradt reáliskolákra végre 1849-ben mégis csak sor kerül. Az Organisationsentwurf ugyanis alreáliskolákat szervez, amelyeknek kereskedelmi tanfolyamán gyakorlati tudnivalókat tanítottak. Ennek a tanfolyamnak a neve Praktisches Jahr, melyről a kiadott szervezet ezt írja: „A modern kultúra haladásával a társadalom számára igen jelentős életpályák jutottak kifejlésre és érvényre és ezek sürgetően megkövetelik előkészítő-iskoláikat. Ezek az életpályák, aminthogy a reális szükségletekből alakultak, mindenekelőtt a reális szükségletek uralma alatt is állanak s így: rra vannak kényszerítve, hogy a szakképzést az első helyre állítva az általános művelődést többé-ke-

vésbé visszaszorítsák és körét megsűkítsék. Ebből következik, hogy az ezekre a pályákra előkészítő reáliskolák céljában *kettős bizonytalanság* nyilvánul meg: ez vonatkozik az általános műveltségnek arra a mértékére, amelyre törekedni kell s amely az életpályák fokozati különbözősége mellett semmiképen sem lehet egyforma; de vonatkozik magára a szakműveltségre is, amelyet a különböző életpályák milyenségük és jelentőségük szerint a legkülönbözőbb mértékben igényelnek. Tehát már a reáliskolák szervezete kidomborítja azt a kettős bizonytalanságot, amely mindenféle középfokú szakoktatásnál szükségszerűleg jelentkezik és amiről találóan írja Vincze Frigyes dr.: „A gimnáziumok egységes célja megvalósítható a tisztaelvű szakiskolákban; ilyeneknek helyük van az alsó és felső fokon, de elképzelhetetlen a középfokú szakoktatás terén.“ Ezzel magyarázza Vincze azt is, hogy az alsó és a felsőfokú szakiskolák alig részesülnek elítélő bírálatokban, viszont a középfokú szakiskoláknál mindenki talál valami kivetni valót.

Az új iskolatípus hamarosan népszerűvé válik és kezdi megváltoztatni a társadalom felfogását a lenézett gyakorlati pályákról. Mocsáry Lajos „A magyar társasélet“ c. művében 1856-ban pl. már így ír: „Az új nemzedék ideálja az ipar, csinosodás, idomulás a külföld példáihoz.“ „Tagadja, hogy nemes ember: csak polgár, csak ember és magyar akar lenni s minden arisztokratikus ragadványt le akar rázni magáról... mint egy amerikai erdőirtó vállalkozásokról és spekulációkról álmodozik, gyűlöli a deák nyelvet s fiából kereskedőt, mérnököt nevel... A magasabb kultúra mindenütt a világon a városi életből az intenzív ipar és kereskedelem talaján fakad.“

Eötvös József második minisztersége idején ismét pártfogásába vette a kereskedelmi szakoktatás ügyét. Az 1868-ban megszervezett felsőbb népiskolának, amely 6 elemi osztály után 3 évfolyamból állott, a kiskereskedő és kisiparos alsófokú szakoktatását kellett ellátnia, a 6 évfolyamból álló polgári fiúiskolának pedig a kiskereskedőt. Nagykereskedők középfokú szakoktatása részére a reáliskolákhoz és a gimnáziumhoz kapcsolt tagozatok szolgáltak volna. A tervezett törvényjavaslat indoklásában Eötvös ezeket mondja: „A magyar kereskedelem terjedésének és haladásának is egyik nagy akadálya a kereskedelmi iskolák hiányában keresendő. Én részemről elérkezettnek látom az időt, melyben az államnak, ha ügyvédek, orvosok, mérnökök és gazdák kiképzetéséről gondoskodik, az iparosok és kereskedők szakoktatására is ki kell terjesztenie figyelmét.“ Nagy kár, hogy ez a javaslat nem emelkedett törvényerőre.

A kereskedelmi szakoktatásügy nagy fontossága annyira gyökeret vert a köztudatban, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1871-ben pályázatot hirdet a szakoktatásügy kérdését tárgyaló munkára. A pályadíjat Matlekovits Sándor dr. miniszteri titkár nyerte el, aki a Kereskedelmi Akadémián váltójogot, nemzetgazdaságtant, pénzügyi és vámrendszermét tanított és így közvetlen szemlélője volt a szakoktatásnak. Munkája 1872-ben jelenik meg. Ebben a szerző érdekesen fejtegeti, hogy eddig mik voltak az akadályai a rendszeres kereskedelmi iskoláztatásnak: 1. A társadalom nem becsülte meg a kereskedőt egészen a leg-

újabb időkgig. 2. A tudomány képviselői is a kereskedelem ellen nyilatkoztak. 3. Maguk a kereskedők is azon a nézeten voltak, hogy a kereskedelmet nem lehet az iskolában elsajátítani, hanem csakis a gyakorlatban. Megállapítja, hogy a kereskedelmi szakoktatás alapja már az elméleti ismeretek megszerzése az alsó és középső fokon is, mert még egy fűszerességéd is jobban látja el a dolgát, ha meg vannak az alapismertetei. Felső fokon természetesen annál inkább meg kell követelnünk az elméleti kiképzést, mert önálló kereskedő ritkán működik cselekvőleg, inkább csak irányítja alkalmazottait. Nagy hibának tartja, hogy még ma sem tudjuk teljes bizonyossággal, mik is azok az u. n. kereskedelmi tudományok? A kereskedelem annyira fiatal tudomány, hogy művelői sem igen vannak még. Milyen is legyen tehát egy művelt kereskedő? „A kereskedő mindenekelőtt mint egyén s mint ember, azután mint hazafi s végül mint szakegyén foglal helyet a társadalomban s így e hármass állásával karöltve képzettsége is különböző fokokat igényel: csak akkor fog mint kereskedő is kellően megfelelni, ha e hármass igényeknek tudományos képzettség által eleget tesz.“

A kereskedelmi szakképzésről Lewin Jakab, a Kereskedelmi Akadémia igazgatója 1871-ben székfoglalójában ezeket mondja: „Igenis utalni akarunk arra a tényre, miszerint a kereskedői testületek képviselői véleményadás végett mindenhova meghivatnak és pedig nemcsak oda, hol sajátlagos osztályérdekek megvédéséről van szó, hanem oda is, hol az anyagi közjólét előmozdítására célzó intézkedések vétetnek tanácskozás alá: a községi képviselőségekbe, a kereskedelmi kamarákba, az ankétekbe és törvényhozó testületekbe. Elegendők-e az ily képviselőnek az egyszerű rutin, a gyakorlatban szerzett tapasztalatok? Nem szorul-e magasabb szakférfiúi és elméleti iskolaképzettségre? Hála az égnek, azok száma, akik az utóbbi kérdésre nemmel felelnek, mindinkább csökken.“

Középfokú kereskedelmi iskoláink sorát a Kereskedelmi Akadémia nyitja meg 1857-ben. Az új iskolatípus három évfolyamból áll és tanulóit négy középiskolai osztály sikeres elvégzése után veszi fel. Egészen 1869-ig ez az egyetlen középfokú kereskedelmi iskolánk az országban. Az 1868-i véderőtörvény a kereskedelmi iskolát végzetteknek is megadja az egyéves önkéntességi jogot, melynek folytán az iskolák száma szaporodni kezd. A második iskola Brassóban létesül, román felekezeti jelleggel, 1869-ben. Lassan emelkedni kezd a kereskedelmi iskolák száma, de még 1872-ben is csak 6 kereskedelmi iskola áll fenn az országban, ezek-közül 5 vidéki. 1872-ben nagy változás történik: a kereskedelmi szakoktatás ügye a kereskedelemügyi minisztériumból átkerül a kultuszminisztériumba és ekkor adja ki Trefort Ágoston kultuszminiszter az első hivatalos szervezetet és tantervet, teljesen a Kereskedelmi Akadémia mintájára. Maga az állam az első kereskedelmi iskolát Fiumében létesíti 1881-ben. Ebben az évben még mindig igen mostohán áll a kereskedelmi szakoktatás, a miniszteri szervezetet sem találják megfelelőnek a már működő intézetek. A Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia igazgatója, Kiss Sándor terjedelmes Emlékiratot terjeszt fel a kultuszminiszterhez 1881-ben, melyben, többek közt azt írja, hogy „a működő 12 középfokú szakiskola közül csak 8 volt háromosztályú, négy alsófokú magánisko-

laként működött és ez intézetek nagy része csak a bezáratást váró zugi-iskola.“ A 30 alsófokú (tanonc) iskoláról pedig: „ezek csak az ismétlő-iskolák helyettesítői s teljességgel nem sorozhatók azon szaktanodák közé, melyek a szó valódi értelmében vett szakembereket lennének hivatta adni. Tekintve azonban azon, sajnos, általánosan ismert körülményt, hogy különösen kisebb vidéki városokban még igen gyakran oly tanoncok is vétetnek fel a kereskedői pályára, kik a törvény által előírt tankötelességet sem haladták meg s így ezeknek csekély és hiányos ismeretei épen az alsó kereskedelmi iskolák által kell, hogy pótoltassanak: lehetetlen ez intézetek fontosságát lekicsinyelni.“

Újabb lendületet ad a fejlődésnek az 1883. évi minősítési törvény, amely a kereskedelmi iskolát végzetteket egyenjogúaknak veszi a középiskolai érettségizettekkel közhivatali pályákon. Majd 1884-ben, Kiss Sándor Emlékiratának következményeképpen új tanterv lép életbe és új szervezet, amely kapcsolatot teremt a polgári iskolával és megszabja a szaktanárok minősítésének feltételeit. Az új tantervet azonban már a következő évben, 1885-ben módosítják. A polgári iskolával kapcsolatos kereskedelmi iskolák száma most már erősen növekszik, de egyre hevesebb panaszok hangzanak el a felvett tanulók gyenge előképzettségéről. A szakoktatás mostoha sorsára rendkívül jellemző az a beszámoló, amelyet Havas Miksa pozsonyi tanár, a szakoktatás egyik apostola ír az 1891—1892. évről: „Összeállításom szerint az országban 31 középfokú kereskedelmi iskola működött. Közülük 9 vis li az Akadémia címet, 20 megelégszik a középkereskedelmi iskola címével, egy kereskedelmi iskola névvel működik, egynek pedig kereskedelmi tanintézet a neve.“ „E 31 iskola 31-féle. Hát a tanterv? Néhány megadja nyíltan saját tervezetét, legtöbb lenyomatja a hivatalosat és teszi azt, amit akar... A 31 intézetben 340 tanár működött, kiknek 36 %-a bejáró. A bejárók közt akad egyetemi tanár, néptanító, könyvkereskedő, városi tollnok, ügyvéd, kamarai titkár, biztosítási hivatalnok stb... 1891—92. tanévben 3252 tanuló látogatta a kereskedelmi iskolákat. *Intézeteink nemcsak kereskedelmi szakiskolák, hanem egyszersmind a szellemi szegénységben sínylődők menhelyei.* Dehát kereken 800 abiturians elég is. Hová is teszünk 800 kereskedő tanoncot? Hol kapnak ezek kenyeret? A dolog azonban nem olyan veszedelmes. Az ifjak egyrésze megy gazdasági tanintézetbe, postához, vasúthoz, katonának, haza apja birtokára úrnak, a megyéhez, csak kis része jut bürökca és a még kisebb töredékből lesz kereskedő.“ A panaszok nagyrésze szinte ma is aktuális! A végzetek pályaválasztásának adatai egy újabb statisztika szerint: 20 % helyezkedik el az árúkereskedelemben, 30 %-a pénz- és biztosító intézeteknél, 20 % köztisztviselői pályán, a többi pedig egyéb közgazdasági pályán.

1859-ben új szervezetet és új tanítási tervet kapott a kereskedelmi iskola. Ez már a középfokú közgazdasági iskola típusát teremtette meg és lényegileg nagy vívmány volt. Az iskola kikerült a tanfelügyelői hatásköréből, átmenetileg miniszteri biztost kapott, majd 1899-ben külön főigazgatóságot. Az új közgazdasági típus nagy fontosságát szépen emeli ki Névy László az újonnan alakult országos egyesület első rendes közgyűlésén 1895-ben: „A szakiskolák derékségének mértékéül természete-

sén a szaktárgyak tanításának eredményét tekintik. Amely iskolából jó számolók, levelezők és könyvelők kerülnek ki, azt az illetékes közönség mindenesetre kitűnő kereskedelmi iskolának fogja tartani. És valóban teljesen csak az ilyen iskola felel meg feladatának. Azonban végzetes hiba volna, ha a mi tanulóinkat tisztán az utilitarizmus elvei szerint nevelnők; nevelnők, mondom, mert nekünk nevelni kell. . . . „Nagy és szép feladata van tehát a kereskedelmi szakoktatás keretében azon tanulmányoknak is, melyek az általános műveltség birtokába vezetik az ifjakat s tulajdonképen csak az az iskola emelkedik feladata magaslatára, melyben a gyakorlati kereskedelmi élet és az erkölcsi és esztétikai nevelés követelményeinek egyenlő arányban, harmónikusan szolgál az oktatás.“

Az 1895.-i szervezet 20 éven át nyugalmi állapotban hagyta a kereskedelmi iskolákat. Számuk évről-évre nőtt, különösen amióta Debrecenben 1909-ben az ország első női felső kereskedelmi iskoláját létesítették, mert Debrecen példáját gyorsan követték más vidéki városok is, különösen pedig a főváros. A világháború kitörésének évében összesen 54 fiú és női felső kereskedelmi iskolánk volt, tehát látszat szerint nem volt semmi baj a kereskedelmi szakoktatás körül. A szomorú valóság azonban mást mutatott. A kereskedelmi iskolákba iratkozó tanulók igen tekintélyes számban csak azért jöttek hozzánk, hogy az egyéves önkéntességi jog megszerzésénél egy évet nyerjenek, vagy pedig azért, mert a középiskolákban nem boldogultak. Különben is be kell ismernünk, hogy a kereskedelmi iskola feltétlenül könnyebben elvégezhető iskolatípus, mint a gimnázium, hiszen a gimnázium egyik legnehezebb tantárgya, a latin, nálunk hiányzik, a mennyiségtan pedig aránytalanul könnyebb, mint ott. A hozzánk tóduló ifjúságot tehát nem annyira a gazdasági kiképzés vonzotta, mint inkább a könnyebben megszerezhető érettségi bizonyítvány. Ezt a kérdést nagynevű pedagógusunk, Fináczy Ernő is szóváltette a Magyar Pedagógiai Társaság 1916. évi elnöki megnyitójában: „Túlságosan sok az ilyen (kereskedelmi) iskolánk, sokkal több, mint amennyire szükségünk van. Nincs oly európai állam, amelynek aránylag annyi középfokú kereskedelmi iskolája volna, mint nekünk. Pedig a nyugati államok kereskedelme mennyiség és minőség dolgában túlszárnyalja a mienket. A mi felső kereskedelmi iskoláink mindenféle más célnak szolgálnak, holott csak egyetlen feladatuknak kellene lenniök, hogy művelt kereskedőket képezzenek. . . . Azt kell akarnunk, hogy legyenek szakjukban kitűnően képzett, de egyúttal művelt gazdáink, iparosaink és kereskedőink, kik nem állanak teljesen idegenekül közműveltségünkkel szemben és megértik a nemzet eszményi törekvéseit is.“ Ugyanakkor azonban Fináczy a szakoktatás rendkívül fontos voltát is hangsúlyozza: „Középiskolákat végzett társadalmi osztályaink nyilván atavisztikus ösztönök hatása alatt még ma is bizonyos fölényes önérettel tekintenek le a szakiskolára és nem ritkán azokra is, kik belőlük kikerültek; mintha sejtelmük sem volna arról, hogy egy egészséges állami életben az anyagi és szellemi kultúra tekintetéből mily fontos a szakoktatás szervezetsége és gazdagsága. „A helyesen berendezett szakoktatás a fejlődés fontos tényezője.“

A világháború alatt 1915-ben és 1916-ban kaptunk újabb tanterv-módosításokat, közben serényen folyt az iskola négyévfolyamúvá fejlesztésének munkája Sásdy-Schack Béla dr. kir. főigazgató legfőbb irányításával. A négyosztályos felső kereskedelmi iskolát 1919-ben rendeletileg életbe is léptették, a hozzá való tantervet és utasításokat 1920-ban adták ki, de ezt a tantervet már 1927-ben ismét módosították, sőt 1930-ban a gépírás kötelezővé tétele még egy kisebb módosítást tett szükségessé. Az első hivatalos szervezet kiadása óta eltelt 48 év alatt 9 szer kaptunk más-más tantervet és részben szervezetet, ami világosan mutatja, hogy a kereskedelmi szakoktatás kérdésének tökéletes megoldása egyik legkeményebb diója egész közoktatásunknak.

Hátra van még annak a kérdésnek a megvizsgálása, hogy jelenleg, a mai időkben, milyen viszonyban van egymással a szakiskola és a társadalom, mit vár egyik a másiktól? Nézzük először azt, hogy mit vár a társadalom a szakiskoláktól. Az utóbbi években különösen Éber Antal részéről súlyos támadások érték a felső kereskedelmi iskolát. Azzal vádoltak, hogy a tőlünk kikerülő érettségizettek a gyakorlati életben hónapokon keresztül szinte alig használhatók, annyira nem rendelkeznek a feltétlenül szükséges gyakorlati ismeretekkel. Nem tudnak helyesírást, a könyvelésben, levelezésben, idegen nyelvekben járatlanok, üzleti érzékük nincsen stb. A támadásra országos egyesületünk annak idején érelyes cáfolattal válaszolt. Az kétségtelen, hogy a jelenlegi szervezet mellett a felső kereskedelmi iskola nem *csak* gyakorlati iskola és mindaddig, míg a szaktárgyakon kívül általános műveltséget is nyújtunk, nem lehet tőle azt kívánni, hogy tökéletes levelezőket, könyvelőket, gépírókat neveljen, mert ez nem is célja, annál kevésbé, mert abiturientienseink nagy része köztisztviselői pályára megy. Azt viszont ellenségeink sem tagadhatják, hogy iskoláinkból közgazdaságilag elsőrangúan képzett ifjak kerülnek ki, akik biztos alappal, jól elő vannak készítve arra, hogy kereskedelmi pályákon *is* kellő gyakorlat után megállhassák helyüket. Rendkívül helyesen mutat rá Vincze Frigyes dr., hogy *mi csak gyakor-nokokat nevelünk és nem kész embereket*. Természetesen tőlünk is kerülnek ki gyengébb képességűek, de vajjon más középfokú iskolákban nem így van? A helyesírási érzékeny pontja marad iskolánknak mindaddig, míg a hozzánk kerülő tanulók túlnyomó része hadilábon áll a helyesírással!

Nem lehet tagadni, hogy a felső kereskedelmi iskola még gyakorlatiasabbá volna tehető, de csak az általánosan művelő tárgyak rövására. Tetszetősnek látszik itt Vincze Frigyes dr. elképzelése, aki francia mintára minden iskola részére egy 24 órás alaptantervet tenne kötelezővé, a fennmaradó 6 órát pedig tetszés szerint, vagy a szükségletnek megfelelően vagy az alaptervben levő szaktárgyak óraszámzaporítására, vagy egyéb kereskedelmi, gazdasági, ipari tantárgyakra lehetne fordítani. A felső kereskedelmi iskolának a gyakorlati étellel való összekapcsolására évekkal ezelőtt e sorok írója is közölt egy javaslatot, amely szerint az ipariskolai műhelygyakorlatok mintájára nálunk is lehetne az iskolával kapcsolatos árú- és banküzletben gyakorlati kiképzést nyújtani tényleges gyakorlati szakemberek vezetésével.

Ezek azonban mind nehezen megvalósítható tervek, a társadalom ne várjon tőlünk mást, mint ami a felső kereskedelmi iskola jelenlegi rendeltetése: szakiskolánk jelenlegi kettőscélúságának megfelelően minden erejével azon fáradozik, hogy jellemes, hazafias, művelt és szakképzett ifjakat neveljen és azzal a makulátlan erkölcsi morállal bocsássa ki őket, ami minden tisztességes üzletembert kell, hogy vezéreljen. Az alsó- és felsőfokú szakoktatás történeti multjának megfelelően most is kizárólag szakképzettséget nyújt.

Mint érdekességet, meg kell itt említenünk, hogy a korlátlan lehetőségek hazájában, Amerikában, miként képzelik el az ideális szakképzést. A nagykereskedő elvégezteti fiával a public schoolt és a high schoolt (tehát a középiskolát), azután másfél évig saját üzletében tartja, hogy az irodai munkálatokban némi gyakorlatra tegyen szert. Azután Berlinbe küldi némi bankgyakorlatra s ugyanott egy gyapjűfésűlőben technológiát tanul. A gyapjűszakmában a gyakorlati kiképzést Oroszországban, a Don vidékén kezdi meg. Londonban résztvesz egy gyapjűakción. Innen Ausztráliába, majd Délafrikába kerül, hogy ismereteit tökéletesítse. Argentínában a la-plata gyapjű kikészítésében, eladásában és behajózásában vesz tevőleges részt. Ekkor visszatér New-Yorkba és a szükséges könyvviteli és mérlegtani ismereteket egy business collegeben sajátítja el, hogy így mindenben kiképeztetve apja üzletében megkezdhesse önálló tevékenységét. Az egész kiképzés mintegy 4—5 évig tart. Carnegie, az acélkirály, egyik munkájában a kizárólagos gyakorlati kiképzést tartja a legcélravezetőbbnek, mert szerinte a nagy tudományosság csak kárára van a kereskedőnek. Ő nem is tud elképzelni tudós kereskedőt. Nekünk természetesen szokatlan ez az amerikai észjárás, de meg szegénységünk miatt teljesen kivihetetlen is.

Feleljünk most az ellenkérdésre: mit vár a szakiskola a társadalomtól? Mindenesetre sokkal többet, mint amit a társadalom vár tőlünk. Legelső kívánságunk az, hogy nemcsak a leggyengébb, máshol nem boldoguló gyermekeit hozza a mi iskolánkba, hanem hozza a javát is. Ez kölcsönös érdek, mert ha jobb tehetségűeket kapunk, ebből csak a jövőendő kereskedelemnek és így az egész társadalomnak is haszna lesz. Várjuk a társadalom, főleg pedig a kereskedő-társadalom együttérzését iskolánkkal, támogatást erkölcsi és anyagi téren. És itt ki kell térnünk egy mostanában égetően aktuális kérdésre, a kereskedelem képesítéshez kötésére.

Ismeretes, hogy most készül a törvényjavaslat a kereskedelem képesítéshez kötéséről, de előzetesen a kereskedelmi érdekképviseletek véleményét is kikéri a miniszter. Eddig a Baross Szövetség, a Debreceni Kereskedők Társulata, a Pécsi Keresk. és Iparkamara, több fűszer- és vaskereskedő csoport a képesítés mellett nyilatkozott, az OMKE, sok más kereskedelmi érdekelttség, többek között a szegedi Lloyd Társulat pedig ellene. Az utóbbi nagy többséggel fogadta el a tiltakozó határozati javaslatot, mert a képesítéstől a kereskedelem bürokratizálását félti, e helyett „a kereskedelmi szakoktatás fejlesztését és célszerű reformját látja szükségesnek, mert kétségtelen, hogy a kereskedelem értelmi színvonalának emelése üdvös kívánalom“. Bármennyire megtisztelő is ránk

nézve ez a záradék, nem tudjuk megérteni a szegedi kereskedők állásfoglalását.

Az iparban magától értetődő, hogy csak az lehet önálló iparos, aki szabályszerű tanonc- és segédeveit kitöltötte és felszabadult. A kereskedelem alacsonyabbrendű foglalkozás volna, mint az ipar? A kereskedelem jelenlegi szabadsága mellett a tanoncoktatás is teljesen illuzórius, mert mihelyt a tanonc a munkahelyén felszabadult, a tanonciskolába sem köteles többé járni. A szomszédállamok közül Jugoszláviában általános képesítéshez kötötték a kereskedelmi jogosítványok kiadását, Ausztriában pedig több szakmában bevezették a szakmai képesítést, amit 3 évi tanonckodás és 2 évi segédeskedés után lehet megszerezni. És akkor nálunk nem volna szükség a képesítésre? Maguk a szegedi fűszerkereskedők állítják, hogy a 400 szegedi fűszerkereskedő közül csak 40-nek van valamiféle képzettsége, műveltségük pedig általában olyan alacsony színvonalon áll, hogy sokan még a nevüket sem tudják leírni! Ők tehát legalább a fűszerezés szakmai képesítését kívánják, ha már a többség ellene van az általános képesítésnek. Voltak azután olyanok is, akik valóban szerény igényekkel csak azt kérték, hogy kereskedő csak az lehessen, aki elvégezte a tanonciskolát. A szegedi Lloyd Társulat azonban ezeket a mérsékelt kívánságokat sem vette figyelembe, hanem egyszerűen tiltakozott a képesítéshez kötés ellen és továbbra is szabad pályának akarja meghagyni a kereskedelmet. A határozati javaslat indokolása azzal érvel, hogy a magyar kereskedők értelmi színvonala Európaszerte elismerten magas és csak magunknak ártunk vele, ha a képesítéshez kötéssel beismerjük, hogy nem egészen így áll a dolog. (Micsoda ríktó ellentétben áll ez az önértékes kijelentés a fűszerszakma alfabetáival szemben!) A szakmai képesítés sem lenne jó a határozati javaslat szerint, mert ez sűrűlódásokra vezetne. De hogy hogyan jönnének létre ezek a sűrűlódások és miért, annak részletezése rejtély marad. Végül a harmadik ellenérve a Lloydnak a képesítés ellen az, hogy a túlszűfoltáságon a képesítéshez kötés sem segítene, mint ahogy a diplomás pályákon sem segített a tanulmányi idő felemelése és a követelmények megszigorítása.

A szakiskola és a társadalom viszonyának szempontjából mi beláthatatlanul fontosnak tartjuk a kereskedelem képesítéséhez kötését. Hiszen a társadalom és az ifjúság idegenkedése a gazdasági pályáktól, főleg pedig a gyakorlati kereskedelemtől nagyrészt onnan ered, hogy eddig a kereskedelem szabad prédája volt mindenkinek, mert nem kellett hozzá semmiféle szakképzettség és képesítés, ami természetesen nem vált előnyére a kereskedők műveltségének sem. A képesítés törvénybe iktatásával igen nagy mértékben emelkednék a kereskedők társadalmi megbecsülése és súlya, ez pedig nemzeti szempontból is végtelen erőt jelentene.

A szakiskola számít továbbá arra, hogy a végzett tanulók mindegyikét szövetségbe tömörüljenek és ez a szövetség a legszorosabb kapcsolatban álljon az anyaintézettel, támogassa őt anyagilag úgy, hogy a széghénysorsú tanulókat segítse, erkölcsileg pedig azzal, hogy érdeklődik az iskola munkája iránt és azt megbecsüli, értékeli. Várja a szakiskola

a gyakorlati szakembereknek tanácsadó, véleményező, irányító szerepét is, épen az oktatás gyakorlativá tétele érdekében. Kívánatos volna, ha a gazdasági élet vezető emberei részben a szaktanárok, részben a tanulók számára általános, vagy gyakorlati érdekű előadásokat tartanának. Várjuk a társadalomtól a végzett ifjak jobb megbecsülését, a kereskedői kaszt társadalmi megerősödését, kereskedő dinasztiák alakulását. Necsak pénzemberek, bankigazgatók jussanak vezérszerephez, hanem egyszerű kereskedők is. Várunk anyagi támogatást, hogy esti kereskedelmi szaktanfolyamot, továbbképző tanfolyamokat, középiskolai érettségizettek szaktanfolyamát különböző speciális irányú szaktanfolyamokat nyithassunk. Budapesten pl. a Kereskedelmi Akadémiával kapcsolatban állandóan 5—6 féle különböző tanfolyam működik. Végül várjuk a többi középfokú iskolák teljes rokonszenvét és szolidaritását, hogy necsak a selejtes elemet küldjék hozzánk, hanem hívják fel a tehetséges ifjak figyelmét is a gazdasági pályák rendkívül fontos és produktív szerepére.

A szakoktatás jelenleg sorsdöntő órák előtt áll. Nemcsak azért, mert most készül a szakiskolák és az arra előkészítő polgári iskolák gyökeres reformja, hanem főleg azért, mert jelszó lett a gazdasági pályák felé való terelés. A társadalom és politikusaink most kezdik végre belátni, hogy milyen végzetes hiba volt a műveltség fogalmát azonosítani a középiskola és az egyetem elvégzésével és kitermelni a közhivatali állásokra váró diplomások munkanélküli ezreit. Magyarországon a közép- és középfokú iskolákba járó tanulók száma kereken 160.000-re tehető, ebből 80.000 járt középiskolákba, 60.000 polgáriba és csak mintegy 20.000 különböző szakiskolákba. Reméljük és hisszük, hogy ez az arány a társadalmi felfogás megváltozása és a szakiskolák körültekintő, bölcs megreformálása után lényegesen meg fog változni a szakiskolák javára.

Forrásművek:

Barankay Lajos dr.: A szaknevelés elméletének fejlődése.

Kornis Gyula: A magyar művelődés eszményei.

Kornis Gyula: Kultúra és politika.

Vincze Frigyes dr.: A középfokú kereskedelmi szakoktatás hazánkban és a külföldön a XIX. század ötvenes éveitől napjainkig.

Vincze Frigyes dr.: Szakoktatásunk multja és jelene.

Eckerdt Elek.

Az iskolai kirándulásokról.

Tanfervi utasításoknak, iskolalátogatásokról felvett jegyzőkönyveknek, módszeres értekezleti tárgysorozatoknak, értesítőknak állandóan visszatérő, sokat hangsúlyozott követelménye és beszámolója szól az iskolai kirándulásokról. *Hid*, a kirándulás az iskola zárt rendszere és a sokat emlegetett „élet” közt, *eszköz*, amellyel az iskola növendékeinek érdeklődését felkelti, kielégíti, lelkiüket esztétikai, szociális, hazafias tárgyak iránt fogékonnyá teszi és *alkalom* a pedagógus számára, ahol tárgvának térben és időben változó gyakorlati előfordulásait állandóan figyelemmel kísérheti, azokkal a kapcsolatokat egyetemi évei után is fenntarthatja.